

Obsahová analýza časopisu Sociológia po roku 1989 Príspevok k päťdesiatemu výročiu založenia časopisu¹

Robert Klobucký²
Sociologický ústav SAV, Bratislava

A Content Analysis of *Sociológia/Slovak Sociological Review* since 1989: A Commemoration of the 50th Anniversary of the Journal. This article contains a content analysis of the main Slovak sociological journal *Sociológia/Slovak Sociological Review* in the three decades after the political change (1990 – 2019). It presents the structure of authors and themes in *Sociológia / Slovak Sociological Review* in a temporal perspective. Probably the most interesting trend is the increase in the number of Czech authors and decrease in the number of Slovak authors. The great range of metareflection on sociology itself and on some nationally-specific themes like the transformation of society or the history of Slovak sociology (mostly in the 90's) is also notable. Recent developments suggest the popularity of other themes like political sociology, the sociology of education or sociological theory.
Sociológia 2019, Vol. 51 (No. 2: 179-197)
<https://doi.org/10.31577/sociologia.2019.51.2.9>

Key words: *Content analysis; sociological journal Sociológia; thematic structure; author structure; post-communist sociology*

Úvod

Časopis *Sociológia* slávi svoje 50. narodeniny. To je určite príležitosť na bilančovanie ako i kritické zhodnotenie jeho doterajšieho vývoja. Pred desiatimi rokmi, pri príležitosti 40. výročia založenia časopisu, som na tomto mieste publikoval obsiahlejší analyticky zameraný text (Klobucký 2009), ktorý pomerne podrobne opisoval jednotlivé dekády fungovania časopisu *Sociológia* a detailne sa venoval i obdobiu normalizácie a komunistického režimu spojeného s ideologizáciou a mocenským obmedzovaním vedy. Túto problematiku samozrejme nemožno obísť ani v tomto texte, ale pri príležitosti polstoročnice sa zameriam skôr na vývoj časopisu po roku 1990, teda na obdobie, v ktorom prevládala vedecká ale i občianska sloboda. Pomocou obsahovej analýzy a už overenej metodiky (pozri Janák – Klobucký 2014) sa pokúsim odpovedať na otázky, akým spôsobom túto slobodu slovenská (ale i zahraničná) sociologická obec v časopise *Sociológia* využila, ako reflektovala spoločenský vývoj a akými spoločenskými problémami sa zaoberala. Práve v tomto období po roku 1989 sa slovenská sociológia mohla rozvíjať bez ruptúr a tlaku štátnej moci vôbec najdlhšie v celej svojej doterajšej histórii. Takmer tridsať rokov slobodného vývoja je dostatočne dlhým obdobím pre posúdenie a zhodnotenie tematickej a teoretickej profilácie slovenskej sociológie. Obsahová analýza jediného ve-

¹ Táto štúdia vznikla vďaka podpore grantu APVV-14-0527.

² Korešpondencia: Mgr. Robert Klobucký, PhD., Sociologický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovensko.
E-mail: robert.klobucky@savba.sk

deckého slovenského sociologického časopisu nám do značnej miery môže naznačiť, odkiaľ a kam smeruje slovenská sociológia.

Dve etapy vývoja časopisu

Vývoj časopisu *Sociológia* možno rozdeliť do dvoch zásadne odlišných etáp. Tá prvá je ohraničená vznikom časopisu (1969) a pádom komunistického režimu (1989) a je charakterizovaná predovšetkým dozorom komunistického režimu nad obsahom časopisu. Ako som uviedol v už spomínanej štúdii k štyridsiatemu výročiu časopisu (Klobucký 2009) s malou výnimkou úvodného ročníka časopisu (1969) bol jeho obsah až do roku 1990 veľmi silne poznačený dozorom vládneho režimu. V už publikovanej analýze normalizačného režimu a jeho dopadov na slovenskú sociológiu (pozri napr. Klobucký 2014) uvádzam základné charakteristiky normalizovanej sociológie: jej ideologizáciu, vedeckú sterilitu a izolovanosť od svetovej sociológie. Na tomto mieste azda treba pripomenúť i výstižnú charakteristiku tohto obdobia ako „klietkovania“: tak celej spoločnosti ako i sociológie. (Laiferová 2014) V spoločnosti rovnako ako i v sociológii takáto klietka obmedzovala slobodu vo viacerých oblastiach: v zahranično-politickej (izolácia sociológie od svetových trendov), ideovej (marxizmus-leninizmus ako jediná prípustná explanačná schéma), inštitucionálnej (stranícky dozor nad vedeckými inštitúciami) ako i psychologickej (faktor strachu z represívnych opatrení). Do obsahu časopisu *Sociológia* sa takéto klietkovanie premietlo myšlienkovou i poznávacou sterilitou publikovaných textov. Pre texty publikované v časopise v tomto období stále platí konštatovanie, že: „Iba minimum výskumov spreď roka 1989 sa dá i v súčasnosti použiť na hlbšiu analýzu vtedajšej spoločnosti a takmer žiadne teoretické štúdie ... nie sú z dnešného hľadiska inšpiratívne či vôbec sociologicky relevantné.“ (Klobucký 2009: 65) Z obsahového hľadiska patrili k najfrekventovanejším témam časopisu v tomto období problematika sociálnej stratifikácie, sociológia družstevníctva a poľnohospodárstva, sociológia mládeže či sociológia sídiel. Neodmysliteľnou súčasťou časopisu bol tiež tzv. vedecký komunizmus, ktorého obsahom bola od empirie odtrhnutá ideológia komunistickej strany.

Obdobie po roku 1989 som v predchádzajúcej štúdii (Klobucký 2009) charakterizoval predovšetkým internacionalizáciou časopisu a otvorením nových tém ako boli napríklad transformácia spoločnosti či problematika slobodných volieb. Formát časopisu sa od roku 1997 ustálil z hľadiska periodicity v dnešnej podobe: tretie a šieste číslo v roku sú anglické. Od čísla šesť v roku 1997 je *Sociológia* evidovaná v databáze ISI Current Contents. Z hľadiska formy publikovaných textov sa približne po roku 2005 takmer výhradne zverejňujú iba štúdie so štandardným rozsahom (5000 – 7500 slov) a recenzie. Jedinou výnimkou je príležitostné publikovanie nekrológov sociologických osobností. V ob-

dobí pred rokom 2005, a predovšetkým v 90. rokoch, bola typológia textov v časopise omnoho rôznorodejšia a boli tu publikované i rozličné kratšie texty.

Stabilizácia obsahovej štruktúry časopisu súvisí i s personálnou stabilitou: dlhodobo (od roku 2005) pôsobí na poste šéfredaktorky Monika Čambáliková, na poste redaktora vymenila Miloslava Bahnu v roku 2017 Jana Lindbloom.

Metodológia obsahovej analýzy časopisu

Obsahová analýza časopisu za roky 1990 – 2018 vychádza z metodológie vyvinutej pre analýzu medzivojnových sociologických časopisov (Janák 2011; Janák – Beres 2011) a neskôr bola použitá i na porovnanie obsahu Sociológie a Sociologického časopisu. (Janák – Klobucký 2014) Podrobnejšie údaje o použitej metodológii sú publikované v spomenutých štúdiách, preto sa na tomto mieste obmedzíme iba na jej stručnejší popis. Texty boli zatriedené do piatich základných typov (článok, recenzia, anotácia, správa z vedeckej komunity, iné) pomocou uzatvoreného kódovania. Otvorené kódovanie sme využili na stanovenie dvoch druhov tematických kategórií textov. Tematické typy (sociálna realita, sociologická tradícia, sociologická teória a epistemológia, metodológia, iné) sú vylučujúcimi sa kategóriami, a naopak do takmer tridsiatky tematických centier, ktoré boli vytvorené induktívne, mohli byť jednotlivé texty zaradované viacnásobne (jeden text do viacerých centier). Kódovací kľúč s operačnými definíciami premenných bol publikovaný v už spomínanej štúdiu Dušana Janáka. (Janák 2011: 1014-1016) Na tomto mieste treba azda upozorniť predovšetkým na operačnú definíciu kategórie „článok“, kde sú zaradované nielen štúdie, ale napríklad i jubilejné pripomenutia a medailóny dlhšie ako 2 strany, zverejnené výskumné zámery, alebo súhrnné výsledky pôvodných výskumov. Do tejto kategórie sú tak v našom kódovaní zaradované i niektoré texty (predovšetkým pred rokom 2000), ktoré nie sú štandardnými štúdiami. Toto kódovanie bolo pôvodne vypracované pre porovnanie obsahov niektorých predvojnových sociologických časopisov a i preto niektoré jeho kategórie nie sú definované pre analýzu súčasnej podoby časopisu Sociológia úplne ideálne. Napriek tomu je však toto kódovanie heuristicky relevantné a prináša korektné a objavné výsledky, ako sa ukázalo pri už spomínanom porovnaní časopisov Sociológia a Sociologický časopis.

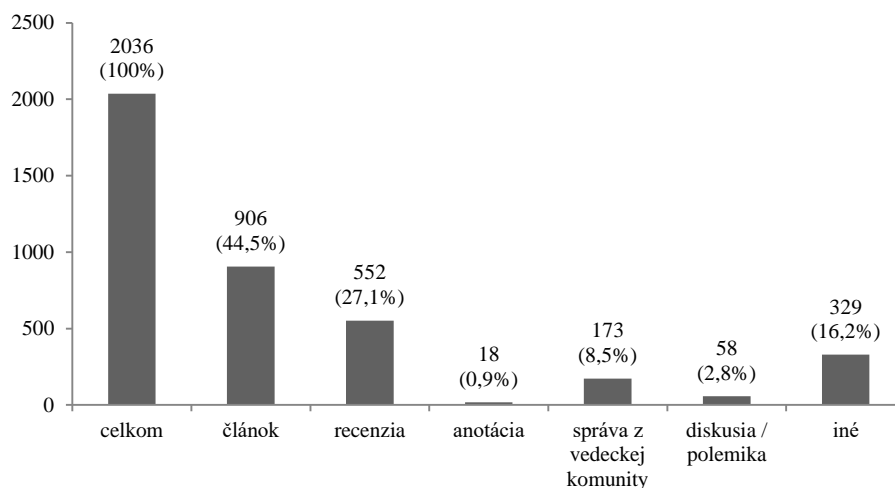
Charakteristika súboru

Základná charakteristika zastúpenia jednotlivých typov textov uvádzame v grafe č. 1 (početnosti jednotlivých typov textov) a v grafe č. 2 (normostrany jednotlivých typov textov). Z uvedených grafov vyplýva, že v časopise Sociológia bolo v rokoch 1990 – 2018 publikovaných spolu 2450 rozličných textov s celkovým rozsahom približne 26621 normostrán. Najpočetnejším typom textu

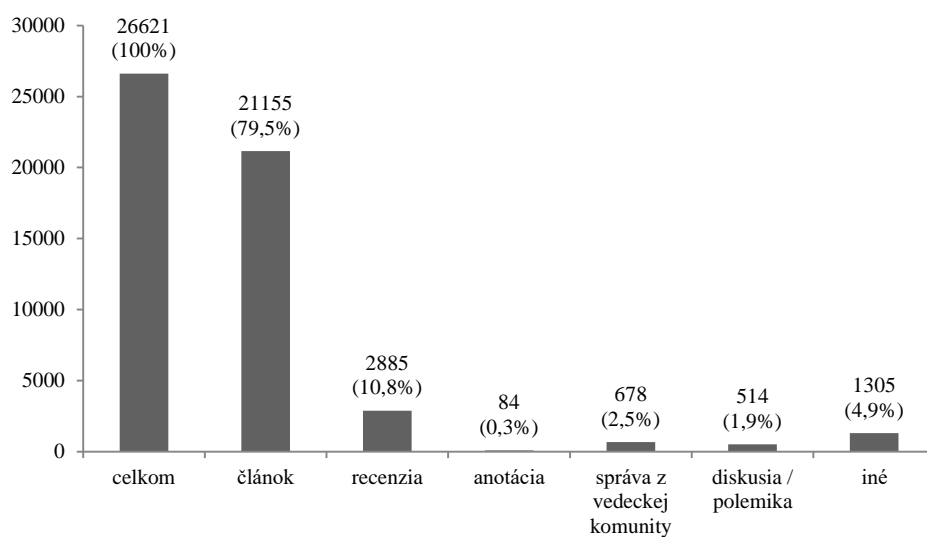
boli články 1042 (44,5 %) s celkovo 21155 normostranami čo predstavuje 79,5 % rozsahu celého časopisu. Priemerný článok v Sociológii za celé sledované obdobie má 23,3 normostrany, ale jeho rozsah po roku 2005 výrazne narastá (priemerný článok za roky 2005 – 2018 má už 34,2 normostrany). Tento nárast je vysvetliteľný predovšetkým pomerne častým publikovaním kratších a z dnešného pohľadu „neštandardných“ textov predovšetkým pred rokom 2000 (išlo predovšetkým o texty z histórie slovenskej sociológie). Po roku 2005 sú v časopise publikované takmer výhradne štúdie a recenzie a menej často potom krátke medailóny či nekrológy. Druhým najpočetnejším typom textu boli recenzie, ktorých bolo v období rokov 1990 – 2018 774 (27,3 %) a pri prepočítaní mali rozsah 2885 normostrán, čo predstavuje 10,8 % rozsahu časopisu.

Je tiež zaujímavé, že po roku 2000 z časopisu úplne vymizli správy z diania vo vedeckej komunite (posledná bola publikovaná v roku 2004), ale i polemiky (posledná bola publikovaná v roku 2002). Polemiky pritom v predchádzajúcom období tvorili dôležitú súčasť časopisu: po roku 1990 to bolo predovšetkým vyrovnávanie sa s predchádzajúcim režimom, neskôr sa diskutovalo i polemizovalo o zastúpení sociologickej teórie a epistemológii v slovenskej sociológii (Sopóci 1995; Búzik 1995; 2000), o profesionalite a etike v sociálnych vedách (Vašečka 2000), o odkaze „revolučnej“ martinskej konferencii Slovenskej sociologickej spoločnosti v roku 1989. (Turčan – Klobucký 2000) Výraznejšiu výmenu názorov vyvolala problematika sociobiológie (Sýkora 1999; 2002; Kanovský 2000) a tiež charakter koncepcie rodinnej politiky na Slovensku. (Lenczová 2001; Kvapilová 2001; Porubánová 2002) Je zaujímavé, že na pôde časopisu (a vo všeobecnosti ani v celej sociologickej obci) sa neuskutočnili zásadnejšie polemické diskusie k aktuálnym spoločenským témam. Sociologicky sa výraznejšie nepolemizovalo v 90. rokoch o Mečiarovom politickom režime, ktorý polarizoval nielen slovenskú verejnosť, ale i sociologickú obec. Ani v súčasnom období, ktoré sa v intelektuálnom diskurze dá charakterizovať napríklad liberálno – konzervatívnym konfliktom, sa v slovenskej sociológii takáto polemika nepresadila. Možné vysvetlenie menšieho počtu vedeckých diskusií v časopise Sociológia ale i v slovenskej sociológii sme uviedli v minulej štúdii. (Klobucký 2009: 76) Toto vysvetlenie súvisí s problematikou „malej sociológie“, kde veľmi často rieši určitý problém iba jeden výskumný tím, či dokonca iba jeden výskumník, ktorý o ňom, nemá s kým diskutovať. (Pozri tiež Kusá 1997; Búzik 1995) Skutočnosť, že sa v časopise málo polemizuje o aktuálnych spoločenských ideových konfliktoch sa dá pripísať predovšetkým jeho výhradne akademickej povahe.

Graf č. 1: Početnosti jednotlivých typov textov v časopise Sociológia

Graf č. 2: Rozsah jednotlivých typov textov v časopise Sociológia v normostranách

Tematické zameranie časopisu

Pri analýze tematickej štruktúry časopisu sme sa sústredili na publikované články, ktoré sme zaradili do tematických typov. Základný prehľad podielu jed-

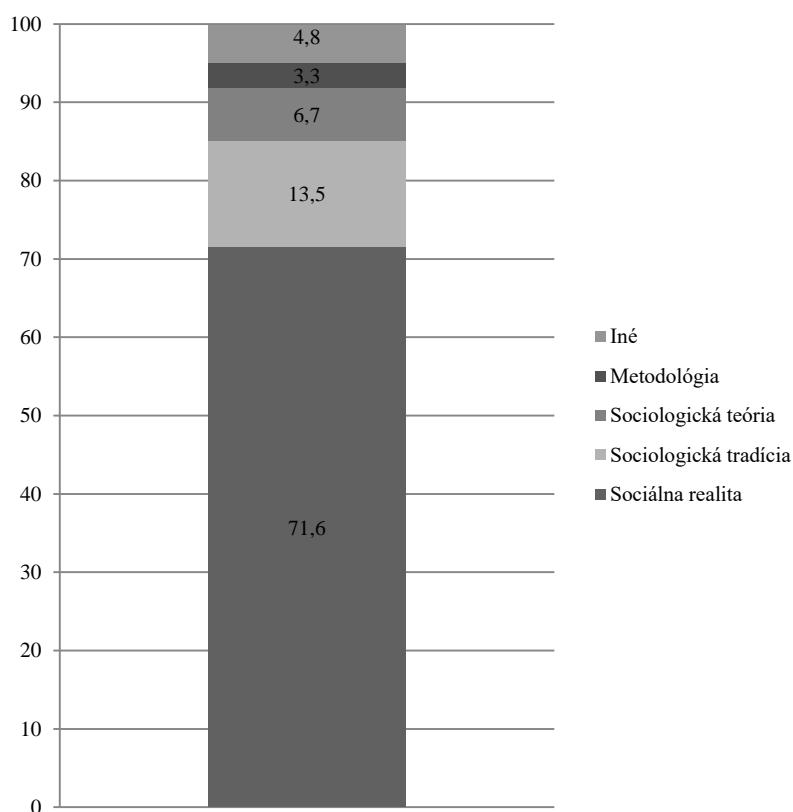
notlivých tematických typov uvádzame v grafe č. 3. Najväčší podiel majú články, ktoré odkazujú na spoločenskú realitu (71,6 %). Ide o texty ktoré tematizujú empiricky vymedzený či vymedziteľný spoločenský jav. Do tejto kategórie sú teda zaradené všetky texty, ktoré pracujú s empirickým výskumom, ale aj všeobecnejšie a teoretickejšie články, ktoré sa vzťahujú ku konkrétnej empiricky vymedzenej problematike.

Sociologickej tradícii bolo venovaných 13,5 % článkov. Do tejto kategórie sme zaradili texty, ktoré sú venované rozboru diela sociologických autorov, sociologickej školy alebo sociologického smeru, prípadne sa venujú diskusii nejakého problému v domácich alebo zahraničných textoch.

Už podstatne menší podiel článkov (6,7 %) bol venovaný sociologickej teórii a epistemológii. Do tejto kategórie boli zaradené neempirické témy, konceptuálne analýzy a všeobecná sociologická teória.

Najmenší podiel (iba 3,3 %) mali texty venované problematike metodológie empirického výskumu.

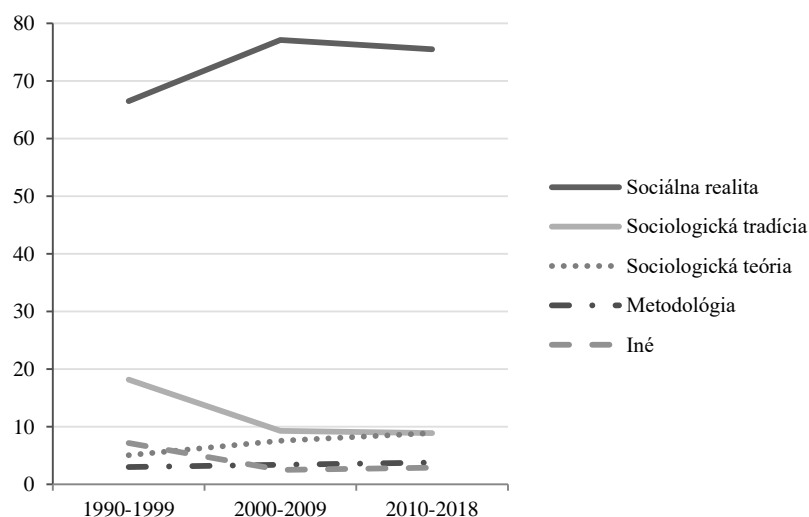
Graf č. 3: Percentuálny podiel typov článkov v rokoch 1990 – 2018

Graf č. 4 znázorňuje vývoj zastúpenia jednotlivých typov článkov v jednotlivých dekádach (pričom v poslednom intervale ide iba o deväťročné obdobie). Z grafu je zrejmé, že po období deväťdesiatych rokov nastal výrazný pokles záujmu o sociologickú tradíciu (z 18,2 % na 8,9 % v poslednom období) a naopak mierny vzostup záujmu o sociálnu realitu. Tento vysoký podiel zastúpenia textov venovaných histórii sociológie v deväťdesiatych rokoch sa dá vysvetliť veľkou popularitou tejto problematiky po páde komunistického režimu, keď sa znova hľadala identita vednej disciplíny a boli publikované viaceré texty, ktoré buď analyzovali dovtedy zabúdanú tvorbu významných slovenských sociológov (pozri napr. Pašiak 1994; Turčan 1996), alebo sa pokúšali o celostné analytické prehodnotenie vývoja slovenskej sociológie. (Pozri napr. Pašiak – Macháček 1998; Turčan 2000)

Kontinuálne mierne stúpa tiež podiel článkov venovaných sociologickej teórii čo potvrdzuje i následná analýza vývoja početností článkov v jednotlivých tematických centrách (pozri graf č. 5).

Graf č. 4: Vývoj percentuálneho podielu jednotlivých typov článkov v rokoch 1990 – 2018

Tabuľka č. 1 prezentuje rozdelenie textov do jednotlivých tematických centier. Na rozdiel od predchádzajúcej kategórie („typ článku“) sa každý článok môže zaradiť viacerých tematických centier. Napríklad štúdia „Medzigeneračná sociálna mobilita na Slovensku“ (Džambazovič – Gerbery 2018) je takto zakódovaná do dvoch tematických centier „sociálna štruktúra“ a „vekové skupiny (mládež, staroba, ageing)“. Z tabuľky vyplýva, že najväčší podiel (či už

v % početností alebo i v % normostrán) má tematické centrum „sociológia politiky“. Vysvetlenie pre masívne zastúpenie tohto tematického centra spočíva predovšetkým v jeho značnej obsiahlosti (obsahuje napríklad štúdie od analýzy volebného správania (napr. Krčál – Naxera 2018) až po problematiku komunálnych reforiem. (Napr. Klobučník et al. 2018) Ďalším vysvetlením je neexistencia politologického karentovaného vedeckého časopisu na Slovensku, takže autori z politológie a príbuzných vedných disciplín sú vďaka tlaku na scientometricky hodnotné výstupy často nútení publikovať v časopise Sociológia.

Tabuľka č. 1: Porovnanie početností a počtu normostrán článkov v tematických centrách

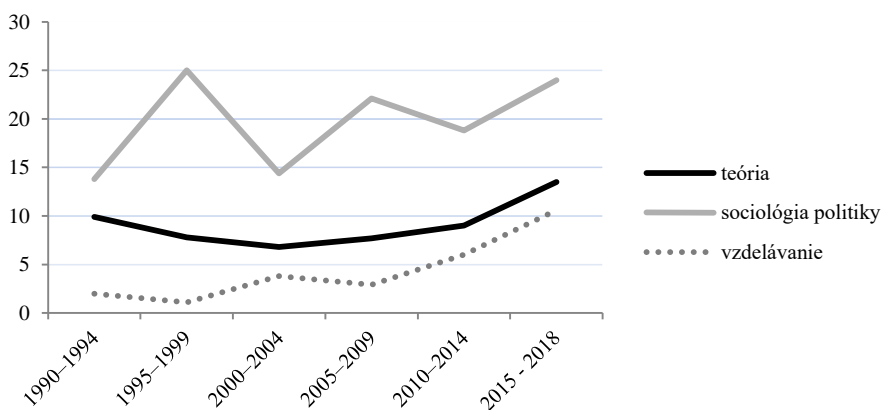
	% početností		% normostrán	
	všetci	všetci	slovenskí autori	slovenskí autori
Sociológia politiky	19	21	19	21,7
História čs. sociológie	14,1	6,9	18,5	8,6
Transformácia, modernizácia	10,2	9,4	9,9	9,7
Priestorová sociológia	9,5	10,1	11,7	13,4
Národ, etnicita, identita	9,2	8,6	10,7	10,7
Sociálna patológia, sociálne problémy	9,1	9,9	8,9	10
Sociologická teória	9,1	9,3	8,6	9
Štáty, regióny, EU	8,3	9,7	4,3	5
Vekové skupiny (mládež, staroba, ageing)	7,2	7,3	7,2	7,6
Občianstvo, demokracia	6,8	6,6	8,3	8,9
Rodina	6,4	7,1	6,2	6,9
Ekonomika	6,3	6,7	5,8	6,3
Sociológia práce, nezamestnanosť	6	5,8	4,3	3,8
Sociálna politika	5,4	5,9	5	5,4
Svetová sociologická tradícia a súčasnosť	5	5,2	4	3,7
Metodológia empirického výskumu	4,6	5,1	5	6
Vzdelávanie	3,8	4,6	2,1	2,3
Zdravie a medicína	3,2	2,7	3,8	3,4
Gender, rodové štúdie	3,1	3,4	2,2	2,3
Migrácia	2,9	3,8	1,9	2,5
Sociálna štruktúra, stratifikácia, mobilita	2,9	3,7	2,4	3,3
Náboženstvo	2,8	3,1	2,6	2,9
Ozbrojené sily, bezpečnosť	2,4	1,7	1,6	1,4
Demografia	2	2,6	2,9	4,1
Kultúra	1,8	1,6	1,6	1,3
Životné prostredie	1,3	1,3	1,6	1,7
Médiá	1,1	1	1,4	1,3
Bývanie	1	0,8	1	0,7
Voľný čas	0,3	0,3	0,5	0,5

Druhým najpočetnejším tematickým centrom je „história česko-slovenskej sociológie“. Toto tematické centrum je však relatívne menej veľké z hľadiska rozsahu (podľa počtu normostrán). Predovšetkým v deväťdesiatych rokoch boli v časopise často publikované kratšie texty z histórie slovenskej sociológie, či z pozostalosti významných slovenských sociológov (napr. monotematické číslo venované archívnym textom Antona Štefánka v Sociológii 1-2/1994).

Medzi relatívne početné tematické centrá patrí i problematika transformácie a modernizácie spoločnosti ako i na Slovensku tradičné sociologické oblasti ako priestorová sociológia či problematika národa, etnicity a identity.

V nasledujúcom grafe č. 5 sú znázornené tie tematické centrá, ktoré majú v období po roku 2000 rastúci trend. Tematické centrum venované sociológii politiky má síce relatívne nejednoznačný trend, keď v jednotlivých päťročných obdobiach pravidelne narastá a vzápätí klesá, ale z celkového pohľadu môžeme hovoriť skôr o jeho postupnom náraste (prinajmenšom po roku 2000). Tematické centrum venované teórii v deväťdesiatych rokoch mierne klesalo, ale po roku 2000 rastie a v poslednom období dokonca pomerne výrazne. Podobne pomerne výrazne po roku 2005 narastá i početnosť článkov zaradených do tematického centra vzdelávanie. Problematika vzdelávania sa tak z na Slovensku pomerne marginálnej sociologickej témy stáva v poslednom období jednou z najfrekvencovanejších. Tieto tri rastúce tematické centrá uvedené v grafe (a tiež tematické centrum rodina) sú zároveň najfrekvencovanejšie v poslednom sledovanom období (2015 – 2018).

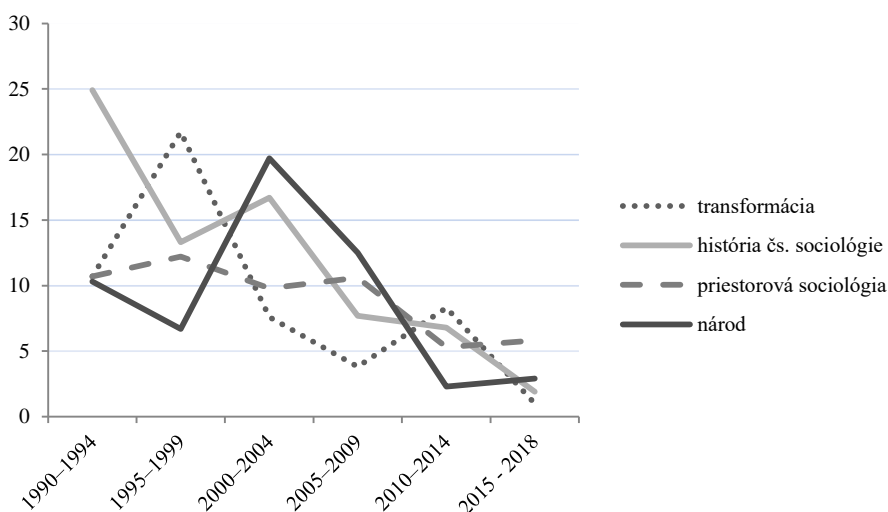
Graf č. 5: Vývoj početností článkov v tematických centrách s narastajúcim trendom (údaje v %)

Graf č. 6 prezentuje niektoré tematické centrá s klesajúcim trendom výskytu. Ide tu predovšetkým o históriu českej a slovenskej sociológie, ktorá bola v období 1990 – 1994 vôbec najčastejšou, pričom jej vtedy bol venovaný pri-

blízne každý štvrtý článok v časopise. V súčasnosti zastúpenie tejto témy kleslo iba na 2 %. Podobne výrazne klesali v čase i ďalšie dve tematické centrá: transformácia a modernizácia (z 22 % v rokoch 1995 – 1999 na 1 % v poslednom období) a národ, etnicita a identita (z 20 % v rokoch 2000 – 2004 na 3 % v poslednom období). O niečo miernejší pokles predovšetkým po roku 2010 sa dá sledovať pri tematickom centre venovanom priestorovej sociológii.

Graf č. 6: Vývoj počtosti článkov v tematických centrách s klesajúcim trendom (údaje v %)

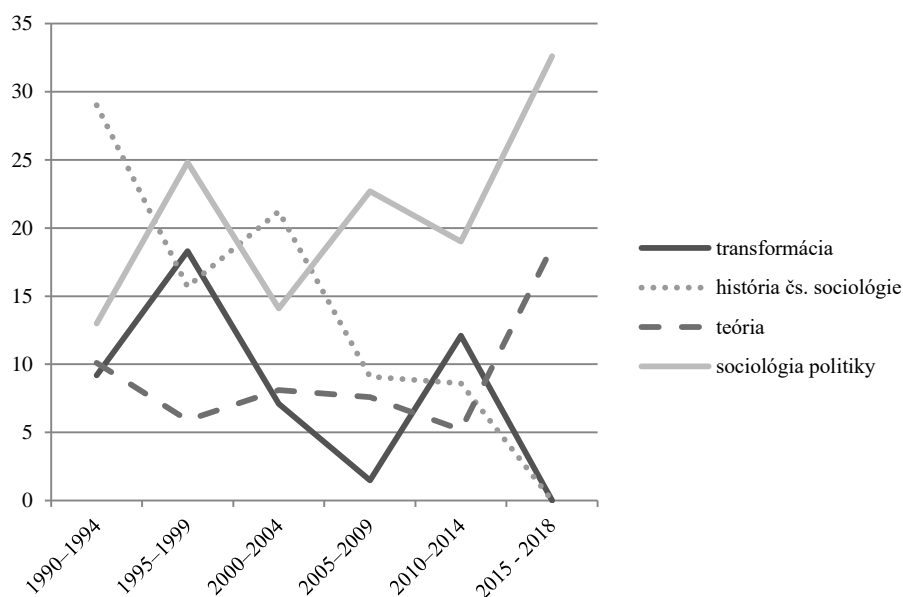
Graf č. 7 je zameraný na analýzu vývoja podielov článkov iba slovenských autorov v niektorých tematických centrách. Nárast počtu článkov slovenských autorov venovaných sociológii politiky je v porovnaní so zastúpením všetkých autorov ešte výraznejší, keď v poslednom období sa dá každý tretí článok slovenského autora zaradiť do tejto kategórie. Ak by sme sa pokúsili túto obsiahlu kategóriu rozčleniť na ďalšie subkategórie, tak na prvom mieste asi musíme spomenúť pomerne frekventované analýzy volebného správania (z posledného obdobia pozri napr. Šuska et al. 2018), ďalej analýzy sociálnej politiky (napr. Gerbery – Miklošovič 2018), fungovania a vnímania demokracie (napr. Gyárfášová 2015), či v poslednom čase aktuálnu problematiku extrémizmu. (Např. Buček – Plešivčák 2017)

Slovenskí autori tiež v poslednom období výrazne častejšie píšú texty venované sociologickej teórii, čo je pozitívny trend vzhľadom na mnohé texty, ktoré v deväťdesiatych rokoch kritizovali práve malé zastúpenie teórie v slovenskej sociológii. (Pozri napr. Sopóci 1995; Búzik 1997; Kusá 1997) V poslednom

období boli z oblasti sociologickej teórie v Sociológii publikované napríklad texty venované kauzálno-analytickej metóde (Hanzel 2017), modelovej stratégii konštruovania sociologických teórií (Schenk 2017), agentovým systémom (Mathias 2016) či morfogenetickým sociologickým prístupom. (Stena 2015)

Naopak až na nulu klesli počty článkov slovenských autorov v kedysi populárnych témach ako transformácia a história českej a slovenskej sociológie.

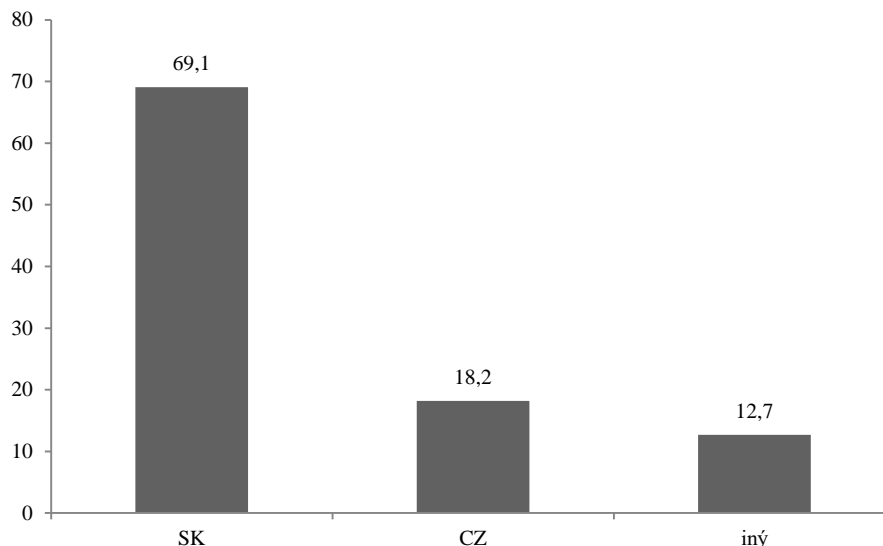
Graf č. 7: Vývoj početností článkov slovenských autorov v niektorých tematických centrách (údaje v %)

Autorská štruktúra časopisu

Autorskú štruktúru článkov časopise Sociológia naznačuje graf č. 8. Viac ako dve tretiny (69,1 %) článkov v časopise bolo od slovenských autorov, o niečo menej ako jednu pätinu (18,2 %) článkov napísali českí autori. Z veľkým odstupom nasledujú autori z ďalších krajín (Poľsko, Veľká Británia, USA všetky po 1,3 %), o niečo väčšie zastúpenie majú články, ktoré napísali viacerí spoluautori s rozličných krajín (zmiešaný pôvod 3,4 %).

Graf č. 8: Pôvod autorov článkov v časopise Sociológia (údaje v %)

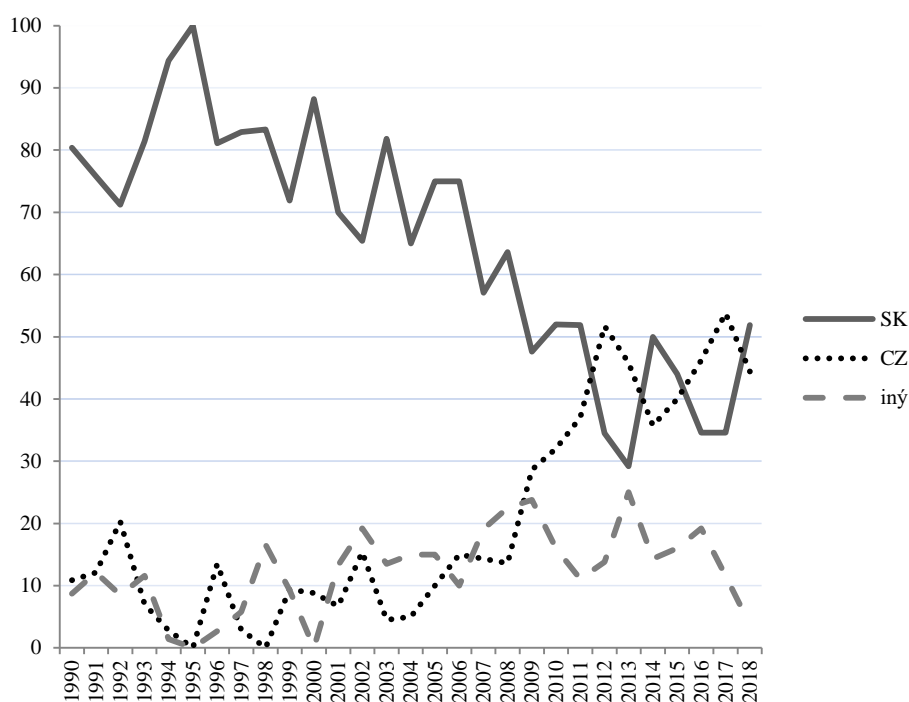
Graf č. 9 znázorňuje vývoj zastúpenia podielu autorov článkov podľa ich pôvodu. Z grafu je zrejmé, že podiel slovenských autorov prudko klesal najmä po roku 2006 a zároveň s tým výrazne narastal podiel českých autorov. V rokoch 2012, 2013, 2016 a 2017 českí autori dokonca v časopise Sociológia publikovali viac článkov ako autori zo Slovenska. V predchádzajúcej štúdií (Janák – Klobucký 2014) sme na základe vtedajších dát vyslovili predpoklad, že ak sa tento trend narastajúceho počtu českých autorov nezmení, tak „... slovenské články v slovenskom časopise „vymrú“ niekedy po roku 2020, ale časopis Sociológia nezanikne pre nedostatok príspevkov, pretože bude obsadený článkami českých autorov“ (s. 668). Táto prognóza sa našťastie nenaplnila, pretože rast zastúpenia českých autorov ďalej nepokračoval a približne od roku 2011 až do súčasnosti zastúpenie slovenských a českých autorov osciluje okolo parity.

V poslednom období je teda časopis Sociológia výrazne československý. Vysvetlenie nárastu podielu českých autorov sme uviedli v už spomínanej štúdií: pravdepodobne súvisí s presadzovaním striktných scientometrických kritérií na posúdenie výsledkov práce sociológov v Čechách. Českí sociológovia sú tak nútení hľadať okrem českého Sociologického časopisu i iné možnosti na publikovanie a slovenská Sociológia je jediným ďalším impaktovaným sociologickým časopisom v ktorom môžu publikovať i v češtine.

Pre ďalšie vysvetlenie tohto vývoja sme analyzovali i počty štúdií doručených do redakcie. Podľa údajov z redakcie bol podiel českých štúdií doruče-

ných do redakcie v období po roku 2011 pomerne stabilný (medzi 15-30 %), z čoho vyplýva, že českí autori boli nadpriemerne úspešní v oponentskom procese (pozri graf č. 10).

Graf č. 9: Vývoj podielu autorov článkov podľa pôvodu (údaje v %)

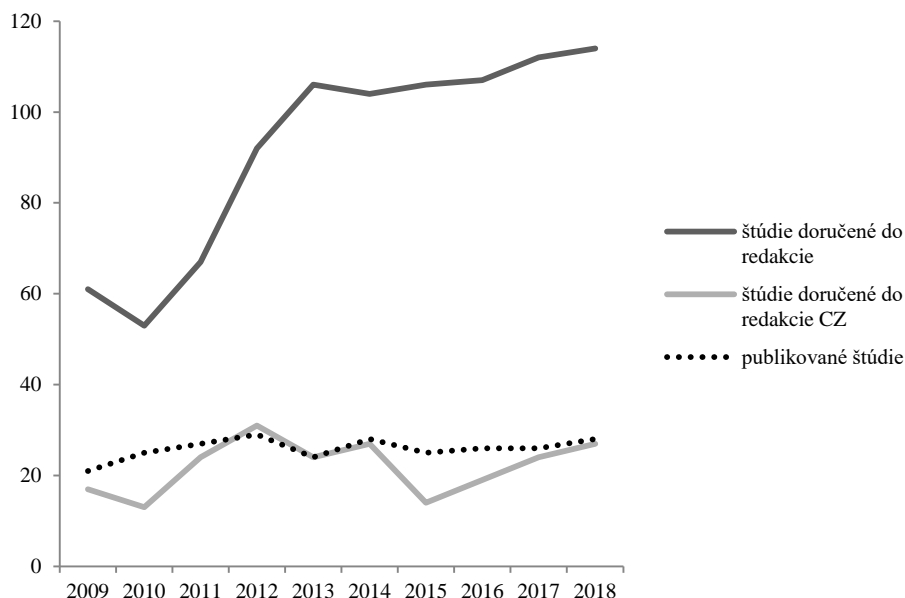
Vôbec najproduktívnejším autorom za celé sledované obdobie bol bývalý šéfredaktor časopisu Ladislav Macháček (23 článkov venovaných najmä problematike mládeže a občianstva), nasledovaný Jánom Pašiakom (20 článkov venovaných najmä priestorovej sociológii), Zuzanou Kusou (18 článkov prevažne o identite, metodológii a vzdelávaní) a Ľudovítom Turčanom (18 článkov venovaných histórii slovenskej sociológie) a Robertom Roškom (16 článkov predovšetkým o občianstve a demokracii). Toto poradie môže byť čiastočne skresľujúce pomerne častým publikovaním z dnešného pohľadu neštandardných kratších textov, ktoré boli zaradené do kategórie článkov. Preto azda stojí za povšimnutie i rebríček najproduktívnejších autorov po roku 2000 (keď sa formát časopisu postupne ustálil na doteraz platnej štruktúre s prevahou štandardných štúdií a recenzií). Po roku 2000 najviac štúdií v časopise publikoval Roman Džambazovič (9 štúdií o chudobe, nerovnostiach, stratifikácii a rodine), nasledovaný Ladislavom Macháčkom (8 štúdií o predovšetkým o mládeži a

občianstve), Katarínou Staroňovou (6 štúdií z oblasti politológie) a Robertom Klobuckým (6 štúdií prevažne z histórie slovenskej sociológie). Zo zahraničných autorov po roku 1989 najviac článkov v Sociológii publikovali Tomáš Katrňák (6 článkov predovšetkým o sociálnej štruktúre), Pavel Machonin (5 článkov o modernizácii, transformácii a sociálnej štruktúre) a Dušan Janák (4 články z histórie českej a slovenskej sociológie).

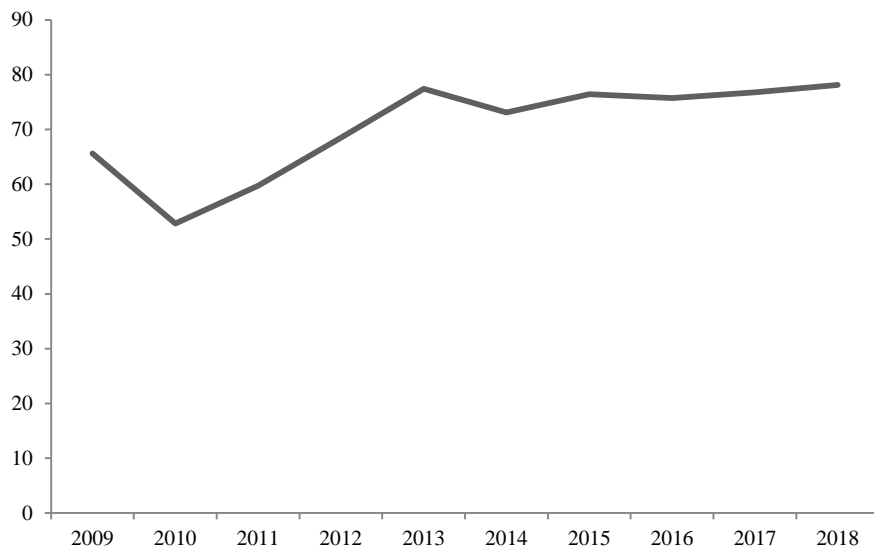
Vývoj podielu zamietaných štúdií a citovanosti

Zaujímavý je tiež vývoj počtu doručených štúdií do časopisu, ktorý uvádzame v grafe č. 10. Ako je z tohto grafu zrejmé, po roku 2010 výrazne stúpol počet doručených štúdií do redakcie časopisu (z 53 v roku 2010 na 114 v roku 2017), pričom počet publikovaných štúdií ostáva medziročne na relatívne stabilnej úrovni. Zvyšuje sa tak počet zamietnutých štúdií (pozri graf č. 11) pričom v roku 2010 ich bolo 52,8 % a v roku 2018 už 78,1 %. Inými slovami v súčasnosti je publikovaná iba približne každá štvrtá až piata štúdia doručená do redakcie, pričom pred rokom 2010 to bola skôr každá druhá štúdia. Takýto vývoj spojený s prísnejším recenzným konaním môže prispievať k zvyšovaniu kvality publikovaných textov.

Graf č. 10: Vývoj počtu doručených a publikovaných štúdií v časopise

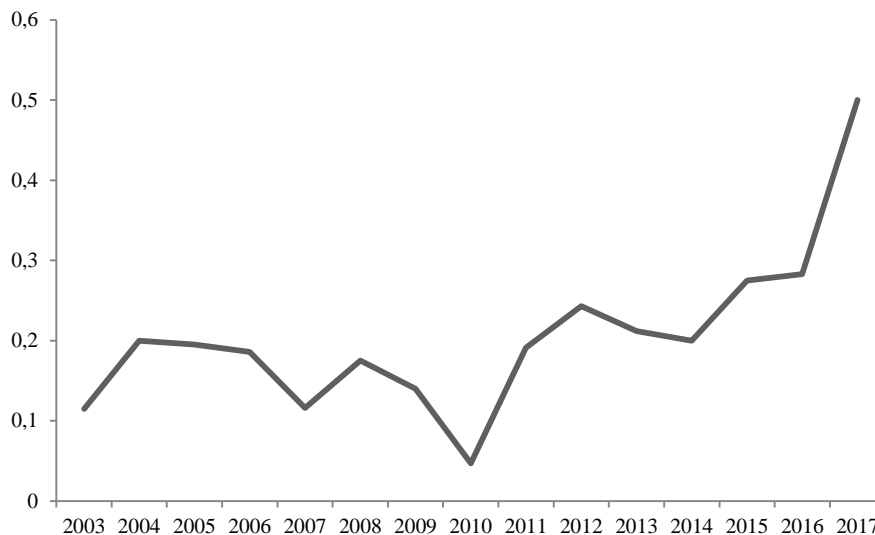

Graf č. 11: Vývoj podielu zamietnutých rukopisov štúdií v časopise (v %)

Narastajúcu kvalitu časopisu by mohol potvrdzovať i vývoj Impakt faktoru (pozri graf č. 12). Impakt faktor je vlastne citačný index, ktorý vyjadruje pomer počtu citácií v danom roku na všetky v ňom publikované články za predchádzajúce dva roky k počtu článkov za tieto dva roky. Najmä v poslednom čase sa však tento faktor často príliš extenzívne a bez zohľadňovania podstatných kontextov využíva na meranie kvality vedeckého časopisu, proti čomu protestovali viaceré významné vedecké osobnosti. (Pozri napr. Callaway 2016) Ku kritike, ktorá je založená najmä na skutočnosti, že stačí veľmi malý počet mimoriadne bohato citovaných článkov, ktoré dokážu výrazne zvýšiť Impakt faktor celého časopisu, môžeme dodať i jeho nepresnosť: redakcii časopisu sa v posledných rokoch opakovane stávalo, že významná časť citácií do tohto indexu nebola započítaná. Napriek všetkým výhradám k relevantnosti Impakt faktoru pre posudzovanie kvality časopisu, sme sa rozhodli pre uverejnenie jeho vývoja v tomto texte, pretože v realite posudzovania vedeckých výsledkov v spoločenských vedách (a samozrejme i v sociológii), je stále používaný Akreditačnou komisiou pri hodnotení kvality jednotlivých vedeckých výstupov.

Graf č. 12: Vývoj impakt faktoru časopisu Sociológia

Záver

Obsahová analýza časopisu Sociológia za obdobie rokov 1990 – 2018 odhalila niektoré zaujímavé tendencie vývoja v publikovaní sociologických textov. Ide predovšetkým o odklon od „lokálnych“ tém, pričom práve takéto témy ako napríklad transformácia spoločnosti či história slovenskej a českej sociológie boli v deväťdesiatych rokoch v časopise najfrekventovanejšie. V súčasnosti (po roku 2014) však už ich zastúpenie medzi publikáciami slovenských vedcov v časopise kleslo na nulu. Menej razantný ale tiež výrazný je pokles ďalších tuzemských tradičných tém: priestorovej sociológie a sociológie národa, etnicity a identity. Naopak, narastá zastúpenie skôr univerzálnych a i vo svetovej sociológii dominantných tém. V súčasnosti na stránkach časopisu patria medzi tie najfrekventovanejšie sociológia politiky, sociologická teória, vzdelávanie a rodina. Azda by sa i na základe takéhoto vývoja dalo hovoriť o tom, že slovenská sociológia prestala byť do značnej miery postkomunistická (ak za význam tohto termínu budeme pokladať, že bola značne ovplyvnená predchádzajúcim vývojom počas komunistického režimu) a stáva sa vo výbere svojich populárnych tém kompatibilnejšou so svetovou sociológiou. Ak som v predošlej štúdií (Klobucký 2009) charakterizoval štvrtú dekádu vývoja časopisu (1999 – 2008) predovšetkým nástupom nových tém a globalizáciou, tak súčasná obsahová analýza časopisu túto tézu potvrdzuje. Ďalším potvrdeným faktom je postupná diferenciacia a pluralizácia slovenskej sociológie o ktorej píše E. Laiferová so

spolupracovníčkami (Laiferová et al. 2018), keď sa v časopise objavujú stále nové a často doteraz nepovšimnuté témy, teoretické koncepty a metodologické inovácie.

Druhým zaujímavým zistením je skutočnosť, že po roku 2010 sa časopis Sociológia stal československým časopisom s rovnocenným zastúpením prác českých i slovenských sociológov. Takýto vývoj je spôsobený predovšetkým tlakom na scientometricky významné (impaktované) publikovanie v Čechách. V tejto súvislosti je však zaujímavá najmä úspešnosť českých autorov v recenznom konaní, keď v poslednom období býva každoročne doručená do redakcie približne štvrtina textov českých autorov, ale následne sa podiel českých autorov medzi publikovanými textami zvýši až na takmer polovicu. To s najväčšou pravdepodobnosťou svedčí o vyššej kvalite českých textov doručovaných do redakcie, čo zase môže mať svoje dôvody vo veľkosti a konkurencieschopnosti českej sociológie v porovnaní so slovenskou.

Tretím záverom je konštatovanie, ktoré sme uviedli už v štúdiu, ktorá porovnávala obsah Sociológie a Sociologického časopisu (Janák – Klobucký 2014: 668), približne štvrtina štúdií je orientovaná nie na spoločenskú realitu, ale na metarealitu – teda na metodologické, teoretické či historické reflexie sociologického poznávania. Sociológia (minimálne v tej verzii, ktorá sprostredkovaná slovenským časopisom) je teda výrazne sebareflexívnou vedou, ktorá rozvíja a aplikuje svoje teoretické, metodologické a historické poznanie nielen na prvotný predmet svojho záujmu – spoločnosť, ale i na seba samú.

Robert Klobucký vyštudoval sociológiu na Katedre sociológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (1996) kde tiež získal doktorát (2006). Zaoberá sa dejinami sociologického myslenia, drogovou politikou a ďalšími témami. Je autorom monografií Hlasistické hnutie: národ a sociológia (2006) a Nelegálne drogy a drogová politika na Slovensku (2016) a ďalších textov z rozličných sociologických oblastí. Od roku 1996 pôsobí v Sociologickom ústave SAV v Bratislave.

LITERATÚRA

- BUČEK, J. – PLEŠIVČÁK, M., 2017: Self-Government, Development and Political Extremism at the Regional Level: A Case Study from the Banská Bystrica Region in Slovakia. Sociológia – Slovak Sociological Review 49, no. 6, p. 599-635.
- BÚZIK, B., 1995: Teoretický pluralizmus alebo eklekticismus? Sociológia – Slovak Sociological Review 27, č. 2.
- BÚZIK, B., 1997: Od kritiky teórie k empiricizmu. In: Turčan, E., Laiferová, E. (eds.): O kontinuitu a modernu. Predpoklady, možnosti a realita rozvoja sociológie na Slovensku. Sociologický ústav SAV, Bratislava.
- BÚZIK, B., 2000: Zjavenie sa modernizácie v slovenskej sociológii. Sociológia – Slovak Sociological Review 32, č. 4, s. 385-390.

- CALLAWAY, E., 2016: Beat it, Impact Factor! Publishing Elite Turns Against Controversial Metric. *Nature* 535, p. 210-211. DOI:10.1038/nature.2016.20224
- DŽAMBAZOVIČ, R. – GERBERY, D., 2018: Medzigeneračná sociálna mobilita na Slovensku. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 50, č. 4, s. 396-428. DOI: <https://doi.org/10.31577/sociologia.2018.50.4.16>
- GERBERY, D. – MIKLOŠOVIČ, T., 2018: Poor Support for Poor People? Assessing the Impacts of Im-proving Adequacy in Minimum Income Scheme in Slovakia. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 50, č. 3, s. 246-267.
- GYÁRFÁSOVÁ, O., 2015: To sladké slovo demokracia ... Spokojnosť s demokraciou a politické odcudzenie na Slovensku. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 47, č. 4, s. 365-389.
- HANZEL, I., 2017: Causal Analytic Methods in Sociology: A Comparison of the Simon-Ballock Method and the Methods of Durkheim's Le Suicide. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 49, č. 3, s. 243-264.
- JANÁK, D. 2011: Autorská a tematická štruktúra Sociologické revue. Príspevok k sociologickému rozboru dejín českej sociológie. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (5): 991-1016.
- JANÁK, D. – BEREŠ, A., 2011: Autorská a tematická štruktúra časopisu Sociální problémy. Príspevok k sociologickému rozboru českej sociológie. *Lidé města* 13 (1): 3-25.
- JANÁK, D. – KLOBUCKÝ, R., 2014: Co bychom věděli o sociologii, kdybychom četli pouze Sociologický časopis a Sociologii? Obsahová analýza dvou sociologických periodik od „sametové revoluce“ do současnosti. *Sociologický časopis* 50, č. 5, s. 645-670.
- KANOVSKÝ, M., 2000: Sociobiológ na ľadovci. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 32, č. 5, s. 483-494.
- KLOBUCKÝ, R., 2009: Štyridsať rokov časopisu Sociológia – Slovak Sociological Review 41, č. 1, s. 52-82.
- KLOBUCKÝ, R., 2014: Normalizácia v niektorých slovenských sociologických inštitúciách. In: L. Mistríková, E. Laiferová (eds.): *Sociológia v ére normalizácie – program, funkcie, perspektívy*. Katedra sociológie FiF UK, 2014, s. 29-46. ISBN 978-80-223-3716-8.
- KLOBUČNÍK, M. – BAČÍK, V. – MATIAŠOVÁ, M. – FILA, R., 2018: Negatívne aspekty zlučovania obcí v rámci komunálnych reforiem – perspektíva na príklade Slovenskej republiky. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 50, č. 4, s. 448-481. DOI: <https://doi.org/10.31577/sociologia.2018.50.4.18>
- KRČÁL, P. – NAXERA, V., 2018: Populistická konstrukce národa ohroženého migrací: CAQDAS volebního diskurzu českých parlamentních voleb v roce 2017. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 50, č. 5, s. 491-523. DOI: <https://doi.org/10.31577/sociologia.2018.50.5.19>
- KUSÁ, Z., 1997: Nechcená kontinuita? In: Turčan, E., Laiferová, E. (eds.): *O kontinuitu a modernu. Predpoklady, možnosti a realita rozvoja sociológie na Slovensku*. Sociologický ústav SAV, Bratislava.
- KVAPILOVÁ, E., 2001: K charakteru koncepcie rodinnej politiky na Slovensku. *Sociológia – Slovak Sociological Review* 33, č. 4, s. 375-377.
- LAIFEROVÁ, E., 2014: Slovenská sociológia v kľetke normalizácie. In: L. Mistríková, E. Laiferová (eds.): *Sociológia v ére normalizácie – program, funkcie, perspektívy*. Katedra sociológie FiF UK, 2014, s. 11-28. ISBN 978-80-223-3716-8.

- LAIFEROVÁ, E. et al., 2018: Slovenská sociológia po páde komunizmu. Ideové korene, súčasné trendy a osobnosti vedy. 2. upravené a rozšírené vydanie. Univerzita Komenského v Bratislave. 276 s., ISBN 978-80-223-4271-1.
- LENCZOVÁ, T., 2001: K charakteru koncepcie rodinnej politiky na Slovensku. Sociológia – Slovak Sociological Review 33, č. 4.
- MATHIAS, M., 2016: Agentové systémy ako nástroj sociologického skúmania. Sociológia – Slovak Sociological Review 48, č. 1, s. 25-47.
- PAŠIAK, J., 1994: Anton Štefánek zakladateľ slovenskej sociografie. Sociológia – Slovak Sociological Review 26, č. 1-2, s. 19-28.
- PAŠIAK, J. – MACHÁČEK, L., 1998: Sociológia na Slovensku: predpoklad alebo skutočnosť. Sociológia – Slovak Sociological Review 30, č. 1.
- PORUBĀNOVÁ, S., 2002: K charakteru koncepcie rodinnej politiky na Slovensku. Sociológia 34, č. 1, s. 83-84.
- SCHENK, J., 2017: Modelová stratégia konštruovania sociologických teórií. Sociológia – Slovak Sociological Review. 49, č. 1, s. 109-138.
- SOPÓCI, J., 1995: Hľadanie teórie v slovenskej sociológii. In: Sociológia v meniacej sa spoločnosti. Katedra sociológie FF UK, Bratislava.
- STENA, J., 2015: Morfogenetický prístup v sociológii – ambivalentné prijatie a jeho inovačný potenciál. Sociológia – Slovak Sociological Review 47, č. 4, s. 414-437.
- SÝKORA, P., 1999: Bojí sa sociológia biológie? Sociológia – Slovak Sociological Review 31, č. 4.
- SÝKORA, P., 2002: Diletanstvo povýšené na vedeckú metódu. Sociológia – Slovak Sociological Review 34, č. 2, s. 65-74.
- ŠUSKA, P. – ŠVEDA, M. – KRIVÝ, V. 2018: Hodnotová zmena v zázemí Bratislavy ako dôsledok suburbánneho rozvoja: analýza volebného správania. Sociológia – Slovak Sociological Review 50, č. 5, s. 609-631.
DOI: <https://doi.org/10.31577/sociologia.2018.50.5.23>
- TURČAN, E., 1996: Sociologické inšpirácie J. Lajčiaka. Sociológia – Slovak Sociological Review 28, č. 3, s. 271-276.
- TURČAN, E., 2000: The Circumstances of the Development of Sociology in Central European Countries – Slovak Sociology in the 20th Century. Sociológia – Slovak Sociological Review 32, vol. 6.
- TURČAN, E. – KLOBUCKÝ, R., 2000: K recepcii martinského zjazdu 1989 v slovenskej sociologickej produkcii. Sociológia – Slovak Sociological Review 32, č. 4, s. 383-385.
- VÁŠEČKA, M., 2000: Niekoľko poznámok o profesionalite a etike v spoločenských vedách a sociologických výskumoch. Sociológia – Slovak Sociological Review 32, č. 2, s. 207-212.